

A nemek viszonyában bekövetkezett változások a férfiakat előjogaiktól megfosztva igazolni látszottak Nietzsche rosszmájú megjegyzését, miszerint a „férfi meddő nő”, akire a másik nemmel vívott párharcában passzív szerep vár. A változásokkal azonban a nők sem jártak egyértelműen jól. A reprodukció terheit továbbra is ők viselik, s az anyaság örömét, mint Maria példáján is láthattuk, a karrier vonzása kiszíktasztja.

Maria szerepét Helga Guren alakítja, akiről az első pillanattól fogva elhisszük, hogy erős és sikeres akar lenni, de ugyanakkor tudja magáról, hogy gyenge és sikertelen. A férj szerepében méltó partnere a cicás Kyrre Haugen Sydness, akit Maria zsákmányul ejtett, de megtartani már csak a képzeletében tudott. A

norvég rendezőnő sodró, elgondolkodtató filmet alkotott, melyet Ibsen is szívesen nézne, ha élne, hiszen ő volt az, aki az elsők között vette észre a női szerep színeváltozását a nyugati társadalmakban.

A rendező-forgatókönyvíró esztétikailag és társadalomtörténetileg egyaránt érvényes filmet alkotott, mely a nemek egymás közti viszonyait fenekestül felforgató világban arra kér mindenkit, nőket, férfiakat egyaránt, hogy tanulják meg a szeretet nyelvét, amit önhibájukon kívül elfelejtettek.

Szerethető. Norvég filmdráma, 101 perc, 2024. Rendező-forgatókönyvíró: **Lilja Ingolfsdottir**. Operatőr: **Oystein Mamen, Tor Edvin Eliassen**. Szereplők: **Helga Guren, Kyrre Haugen Sydness, Oddgeir Thune, Heidi Gjermundsen**.

113

rol-rol

Csengery Kristóf

Színek estéje

Nyilván nemigen készültek felmérések arról, ki mennyire tekinti lerágott csontnak a magyar közízlés hagyományos idegenkedését a francia kultúrától, s arról sem, hogy vajon ez a tartózkodó alapállás a művészet minden területén érvényesül(t)-e. Talán nem mindegyiken: a francia filmeket mindig is szerette a magyar közönség (a fiatal Szabó István néhány jelentős műve meg sem születhetett volna a nouvelle vague nélkül), a francia impresszionista festőket pedig még azok is a kedvenceik közé sorolják, akik amúgy nem különösebben érzéke-

nyek a képzőművészet iránt, egyszerűen azért, mert jó a szemet legeltetni a képeiken. De már a francia irodalommal s kivált a költészettel alighanem más a helyzet: értelmiségi beszélgetésekben kevesen hozták szóba az elmúlt ötven évben Hugo, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud vagy pláne Claudel, Supervielle, Valéry, Cocteau műveit. Ha valaki mégis ezt tette, a háta mögött alighanem sznobnak bélyegezték.

A zene területén kétségtelenül érvényesült és ma is érvényesül bizonyos tartózkodó befogadói magatartás. En-

nek okai éppúgy többretegűek, mint ahogyan a feloldására tett kísérletek is több fázisban zajlottak és zajlanak. Az okok közül kettőt érdemes említeni, egyik banálisabb, mint a másik: az első a több évszázados Habsburg-uralom, amely az egész magyar művelődés (sőt egyszerűen szólva: az ország) alapvetően németes orientációját eredményezte. A második ok Trianon traumája és az ehhez kapcsolódó frankofóbia. De megfigyelhetők a magyar művészetbefogadás által preferált gesztusokkal és kifejezésmódokkal kapcsolatos, mélyebben gyökerező vonzódások és averziók is: a magyar zenei közízlés könnyen megértette és elfogadta a német és olasz barokkot, de a francia barokk zeneszerzők, Lully, Charpentier, Couperin, Rameau és mások grandeurjével, erősen formalizált gesztusvilágával és teatralitásával soha nem tudott mit kezdeni. Hasonlóképpen a német romantika mindig is jobban „feküdt” a magyaroknak, mint a francia: nekünk Schumann és Brahms inkább kellett, mint Berlioz és Gounod.

A feloldás? Az erre irányuló próbálkozások többfázisúak voltak – és a múlt idő nem is teljesen jogos, hiszen a legutóbbi kísérlet jelenleg is zajlik. Először Kodály és Bartók Debussy iránti lelkesedése tört jeget, őket követte Lajtha László erős francia orientációja. Kocsis Zoltán nagy szerelmese volt Debussy zenéjének, és csodálatát mind zongoraművészként, mind a Nemzeti Filharmonikusok zeneigazgatójaként kifejezésre juttatta. Időrendben ehhez a preferenciához kapcsolódik (és már a mához vezet el) az a rengeteg eredmény, amelyet Vashegyi György előbb harminc éven át a Purcell Kórus és az Orfeo Zenekar élén ért el a francia barokk repertoár

– legfőképp Rameau – elfogadtatása terén, és amelyet ma is gyarapít a Nemzeti Filharmonikusok főzeneigazgatójaként, itt azonban jelenleg elsősorban a francia romantikus zenére és operairodalomra koncentrálna.

Ravel ügyében soha senkinek nem kellett Magyarországon jeget törnie. Vajon miért nem? Nem volt eléggé francia? Olyan nagyon számítottak az anyai ágon meglévő baszk gyökerek? Vagy a közönség kezdettől megérezte zenéjében, hogy ez a stílus nemcsak és nem egyszerűen Debussy impresszionizmusának folytatása, sokkal nyersebb hangok is megszólalnak benne, részben Stravinsky, részben a jazz, részben bizonyos népzene hatása következtében? Mindenesetre Ravel zenéjének befogadásával, úgy tapasztalhattuk, a magyar közönségnek soha nem volt gondja. Ezt persze kapcsolódások is segítették: Ravelre kétségkívül hatott Liszt, értette és értékelte Bartókot, egyik leghatásosabb művét, a *Tzigane*-t pedig a kiváló magyar hegedűművésznőnek, Arányi Jellynek komponálta. (Ha már a hatásnál tartunk: Ravel zeneszerzői természetében sok az olyan hatásos mű, amely garantálja a kasszasikert: *Tzigane*, *Boléro*, *La Valse*, *Daphnisz és Chloé*, *Pavane egy infánsnő halálára*, *Egy kiállítás képei*. Az utóbbiból az Emerson, Lake & Palmer trió biztosan nem készített volna prog rock feldolgozást, ha csak Muszorgszkij eredetije létezik; kellett, hogy Ravel hangszerelése popularizálja a ciklust.)

Március 7-én volt a zeneszerző születésének 150. évfordulója. Ebből az alkalomból hangversenyt adott a Zeneakadémián a MÁV Szimfonikus Zenekar, egyrészt a zeneszerző legnépszerűbb műveire, másrészt a színekre

összpontosítva. Megszólalt a *Lúdanyó meséi* zenekari változata, amelyben a lágy pasztellárnyalatok uralkodnak némi egzotikummal fűszerezve, hallhattuk a *G-dúr zongoraversenyt*, amelynek humorát, iróniáját, szarkazmusát (és néha szemtelenségét) sokkal nyersebb-élesebb, olykor vadabb hangzások hordozzák, és végül a szünet után felhangzott minden idők egyik legváltozatosabb hangszerelésű partitúrája, az *Egy kiállítás képei*, Muszorgszkij zongoraciklusának Ravel által készített zenekari változata.

Mint mindenki, e sorok írója is nagyon szereti Ravelt (akit talán nem is lehet nem szeretni), mégsem a zeneszerző és legkevésbé sem az évforduló miatt mentem el erre a koncertre, sőt, még csak nem is a zongoraverseny szólistája, Ránki Dezső volt a legfőbb vonzerő (bár mindig ünnep az ő senki máséhoz nem hasonlíthatóan tiszta, jelentőségteljes és nemes játékát hallani). A legfőbb vonzerő a karmester, Maxim Rysanov volt. Az ukrán-brit muzsikusz közismerten brácsaművész, e minőségében – nem túlzás – a földkerekség egyik legjobbja, pár hónapja módomban volt a *Mozgó Világ* hasábjain beszámolni játékáról. Mivel tapasztalatból tudtam (a Nemzeti Filharmonikusok egy néhány évvel ezelőtti, általa vezényelt koncertjének élménye alapján), hogy karmesterként is nagyszerű munkát végez, most arról is szerettem volna hírt adni, hogy a világklasszis brácsás egyszersmind osztályon felüli dirigens is.

Sokszor tapasztaltam, hogy a vonós muzsikusból lett karmesterek nemcsak sokan vannak, de kiváló dirigenseket is találunk soraikban. Nem mindig feddhetetlenül professzionista az ütéstechnikájuk és általában a mozdulatkészletük, de tudják, milyen

instrukciókat kell adni egy olyan zenésztületnek, amelynek gerincét a vonóskar alkotja. Ezzel bizonyára Rysanov is tökéletesen tisztában van, de az is szembeötlő, hogy manuális technikája abszolút szakszerű és pontos, mentes a legcsekélyebb műkedvelő jellegtől is, mindenestől profeszszionista. Feszesen üt, lényegre törők az információi, részletgazdagon vezényel, ösztönzőn karakterizál, és ami a legfontosabb: minden megmozdulásával a muzsikusokat segíti. Biztos vagyok abban, hogy ha megkérdeznének egy zenekari tagot, könnyű-e a keze alatt játszani, igent mondana. Ez a pontosság és szakszerűség azonban egyáltalán nem teszi a dirigálását szárazzá, mert ez a vezénylés telis-tele van szuggesztivitással, energiával, érzelmekkel és indulatokkal. Vagyis a két fontos erény nem oltja ki egymást: sem a szakmaiság nem uralkodik el, és nem teszi szárazzá a vezénylési stílust, sem a lendület és indulat nem ragadja el a művészt, és nem akadályozza az intellektuális kontroll működését.

A MÁV Szimfonikus Zenekar mindvégig érzékelhetően nagy kedvvel, legjobb formáját nyújtva működött együtt Rysanovval, s a közös munka eredményeként a koncerten kiváló előadások születtek. A *Lúdanyó meséi* tételeiben kezdettől meghatározó volt a játékosság, az egymásba áttűnő tónusok puhasága, a zenélés elbeszélő, máskor a hallgatói fantázia vásznára képeket vetítő kreativitása, sok érzékeny árnyalattal, különleges keverékszínekkel, lágy pianókkal és általában érzékeny dinamikai kidolgozással. Ravel *G-dúr zongoraversenyében* a zenekar Ránki alkalmazkodó partnereként a saroktételekben teret engedett a dinamizmusnak, ér-

vényesítve a zene örökmozgó jellegét, a hangszerelés számos – néha a szó szoros értelmében – csattanós ötletét, a jazzes hatásokat befogadó komponálásmód sok harsányságát, a Stravinsky-inspirációra utaló részletek vásári karakterét. A két mozgalmas szélső tétel között pedig a lassú középtételben a kísérő együttes megteremtette a zongora bensőséges mozarti monológjának bársonyosan képlékeny hangzású hátterét. A második részben azután Muszorgszkij *Egy kiállítás képei* című ciklusában azt tanulhattuk meg Rysanovtól, milyen az, amikor egy karmester úgy fedezi fel egy briliánsan hangszerelt partitúra különlegesebbnél különlegesebb színeit, hogy keze alatt a tónusok és árnyalatok mind-mind karakterekké változnak.

Ránki Dezső zongorázása a versenyműben egyszerre volt elegáns és dinamikus, feszes és karaktergazdag, rugalmas és hangsúlyokban bővelkedő. A saroktételekben pergő ritmussal, kristályos billentéssel, sok ütőhangszeres effektussal játszott, úgy érvé-

nyesítve a zene sodró dinamizmusát, hogy közben érzékeltetni tudta azt a pezsgő tárgyilagosságot is, amelyet ez a két gyors tétel a játékosól megkövetel. A költői lassú tétel, mint minden értő és ihletett előadásban, az ő tolmácsolásában is a magányos kontempláció szigeteként hatott, evidenciaként érvényesítve a zene klaszszikus jellegzetességeit. Akik sokszor hallották Ránkit koncerten, tudják, hogy fegyelmezetten fogadja az ünneplést, ritkán játszik ráadást. Ez alkalommal mégis adakozó kedvében volt, és a Ravel-versenymű után még egyszer a hangszerhez ült. Nem Ravel-művet választott, hanem Lisztet: a *Sancta Dorotheát*, amely faktúrájának kifinomultságával és azzal az áttetsző hangzással, amellyel a zongoraművész megszólaltatta, a raveli zongoramuzsika szerves előzményeként hatott.

A MÁV Szimfonikus Zenekar hangversenye Maurice Ravel születésének 150. évfordulóján. Vezényelt **Maxim Rysanov**, zongorán közreműködött **Ránki Dezső**.

116

Stuber Andrea

A fiúság vására

Florian Zeller – aki csak névrokona Zeller Juli mindenescselédnek Molnár Ferenc *Liliomából* – megbecsült kortárs francia író, forgatókönyvíró és már filmrendező is. Magyarul először 2007-ben találkozhattunk művével, amikor kiadták a *Letehetetlen szeretők* című regényét. Zeller színpadi debütálása nálunk a MÜSZI – Művelő-

dési Szint csoporthoz köthető, amely 2014-ben Szemetes Botond rendezésében mutatta be *A másik* című darabot. Szélesebb nézői körben az ismerkedés Gáspár Ildikó révén zajlott, aki 2015-ben a Belvárosi Színházban vitte színre *Az apát*. Ez az a színdarab, amelyből a szerző maga rendezett több Oscar-díjjal jutalmazott filmet,